

Učimo srce(m)

Zorica Topalović, psihologinja
Pučko otvoreno učilište Korak po korak

Ovaj članak predstaviti će vam SEED projekt unutar kojeg je provedeno istraživanje o socio-emocionalnoj dobrobiti petogodišnje djece u dječjim vrtićima u Hrvatskoj, Mađarskoj, Latviji, Norveškoj i Nizozemskoj

Kad bi bar on/ona samo...

... znao/la slijedili moje upute, ne lju-tio/la se tako lako, znao/la sebe umiri-ti, prestao/la zadirkivati drugu djecu, prestao/la uništavati stvari, znao/la jasno izraziti što osjeća i treba, znao/la se igrati kao većina vršnjaka, poziva-o/la drugu djecu u igru i ne izolirao/la se, znao/la čekati red i tražiti što treba...

Iza ovih 'samo' krije se, osim niza dobrih želja da djeca budu ili postanu sretna, odgovorna i zadovoljna, i veliki obrazovni izazov. Izazov kako za odgajatelje tako i za samu djecu s kojom oni rade. Ovaj složeni proces razvijanja samosvijesti, samo-regulacije, odgovornosti, svijesti i brige o drugima kod djece se postiže i potiče sustavnim i namjernim usmjeravanjem pažnje odgojno-obrazovnih djelatnika na socijalno-emocionalno učenje i socio-emocionalnu dobrobit djece.

Definicija socio-emocionalne dobrobiti koju je razvio *Center on the Social Emotional Foundations for Early Learning* (2008.), a kojom smo se i mi vodili u provedenom istraživanju, objašnjava socio-emocionalnu dobrobit kao 'razvojni kapacitet djece rane i predškolske dobi da formiraju bliske i sigurne odnose s odraslima i svojim vršnjacima; da dožive, prilagode i izraze svoje emocije na društveno i kulturalno

prihvatljiv način; da istražuju svoju okolinu i uče, a sve to unutar konteksta svoje obitelji, zajednice i kulture.'

S ciljem da ukažemo na važnost socio-emocionalne dobrobiti za učenje i razvoj djece, te da podržimo profesionalan razvoj odgajatelja praktičara koji rade s djecom od 3 do 6 godina starosti u području socio-emocionalne dobrobiti, POU *Korak po korak* uključio se u '**SEED projekt (engl. social and emotional education and development): Socio-emocionalno učenje i razvoj**'.

Seed – istraživanje socio-emocionalne dobrobiti petogodišnjaka

Tijekom SEED projekta provedeno je istraživanje o socio-emocionalnoj dobrobiti petogodišnje djece u dječjim vrtićima u Hrvatskoj, Mađarskoj, Latviji, Norveškoj i Nizozemskoj. Projektom se nastojalo pridonijeti unapređenju prakse ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Provedeno istraživanje uključivalo je i kvantitativne i kvalitativne metode. Osim procjene socio-emocionalne dobrobiti djece petogodišnjaka, zanimalo nas je i postoje li značajne razlike između iskustava ranog odgoja i obrazovanja i socio-emocionalne dobrobiti djece u različitim zemljama. Kvalitativni podaci

dobiveni iz intervjua s odgajateljima i ravnateljima vrtića koji su sudjelovali u istraživanju ponudili su dodatna bitna saznanja o tome kako odgajatelji uopće shvaćaju koncept socio-emocionalne dobrobiti.

U međunarodnom istraživanju sudjelovale su ukupno 52 ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, podjednako onih koji se nalaze u urbanim i ruralnim područjima. U svakoj je zemlji sudjelovalo između 9 i 12 ustanova. U istraživanju je sudjelovalo ukupno 1195 djece (46% djevojčica i 54% dječaka), 140 odgajatelja i 44 ravnatelja. Svi odgajatelji bile su žene, osim u Norveškoj gdje je bilo 36% muških odgajatelja.

U Hrvatskoj je sudjelovalo 10 ustanova ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, 222 djece u dobi od pet godina (45% djevojčica i 55% dječaka), 37 odgajateljica i 2 ravnateljice.

Izabrana lokacija bila je Međimurska županija, točnije grad Čakovec, budući da je to regija koja obuhvaća podjednako vrtiće u urbanim i ruralnim sredinama te se pretpostavlja

mogući veći postotak djece koji odrasta u teškim ili težim socio- ekonomskim uvjetima, odnosno djece kojoj hrvatski jezik nije materinji jezik.

Za procjenu socio-emocionalne dobrobiti djece petogodišnjaka korišten je Univerzalni psihosocijalni indikator za petogodišnje dječake i djevojčice (engl. *Universal Psychosocial Indicator for Five-Year-Old Boys and Girls*, UPSI-5). Odgajateljice koje su sudjelovale u istraživanju ispunile su spomenuti upitnik za svako petogodišnje dijete u svojoj grupi na način da su za svaku od 29 tvrdnji označavale slažu li se ili ne da je određeno ponašanje prisutno kod djeteta. Primjer tvrdnji: *On/ona poziva drugu djecu da se igraju s njim/njom; On/ona ima poteškoća u uspostavljanju kontakta i povezivanju s drugom djecom; On/ona može razumjeti osjećaje drugih; On/ona može izraziti svoje osjećaje; On/ona često zadirkuje drugu djecu; On/ona razumije i slijedi upute i smjernice.*

Rezultati na UPSI -5 upitniku korišteni su za procjenu rizičnih čimbenika za socio-emocionalnu dobrobit petogodišnjaka na području grada Čakovca.

Nakon provedene procjene socio-emocionalne dobrobiti djece od strane odgajateljica s ciljem dublje analize njihovog razumijevanja koncepta socio-emocionalne dobrobiti te faktora koji ju promiču ili ometaju, sa svakom je odgajateljicom proveden intervju.

Također, ovim su istraživanjem bile obuhvaćene i ravnateljice vrtića koje su kroz pojedinačne intervjue pojasnile kontekst u kojem odrastaju djeca koja pohađaju njihove vrtiće i time dale prikaz strukturalne kvalitete njihovih ustanova.

Kada se sagledaju ukupni rezultati za sve zemlje koje su sudjelovale u ovom istraživanju, oni pokazuju da je **76%** petogodišnjaka dobro u terminima njihove socio-emocionalne dobrobiti, odnosno postoji razlog za zabrinutost za **24%** ukupno ispitane petogodišnje djece u

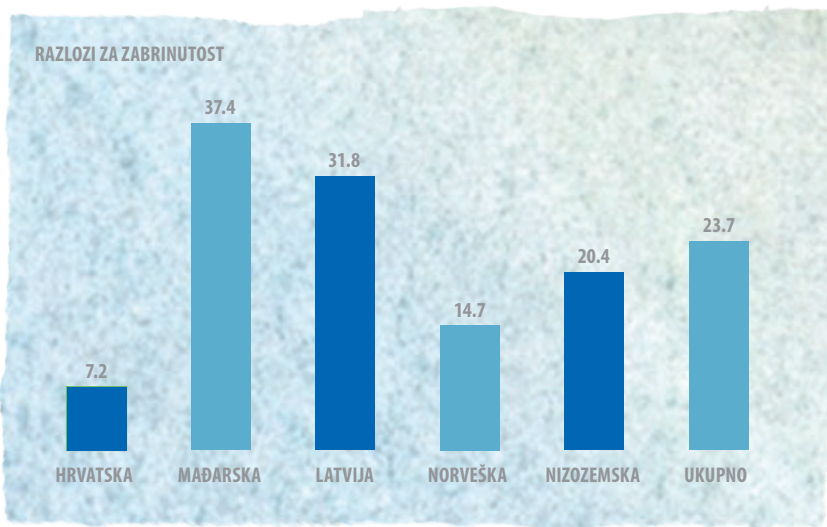
5 zemalja Europe. Nije se pokazala statistički značajna spolna razlika, iako je u svim zemljama postotak djece za koje postoje razlozi za zabrinutost bio veći za dječake nego za djevojčice. Rezultati za svaku zemlju pojedinačno pokazuju da je najviši postotak djece kod koje je postojao razlog za zabrinutost za njihovu socio-emocionalnu dobrobit u Mađarskoj, i on iznosi **37%**. Najniži postotak djece kod kojih postoje razlozi za zabrinutost bio je, na iznenađenje mnogih, u Hrvatskoj, i iznosio je **7%**.

Ovakav rezultat zbog svoje neočekivanosti izazvao je iznenađenje kod samih provoditelja istraživanja i sudionika, ali je ujedno i ukazao na potrebu da svi zajedno istražimo dublje razloge koji mogu biti u pozadini ovog naoko jednostavnog konstrukta i pozitivnog rezultata. Izdvojili smo neke od mogućih faktora koji su mogli izravno ili neizravno utjecati na ovakav naizgled dobar rezultat kad govorimo o socio-emocionalnoj dobrobiti petogodišnjaka u Hrvatskoj.

Jedna od mogućih interpretacija najmanjeg postotka djece kod kojih postoji razlog za zabrinutost

za njihovu socio-emocionalnu dobrobit upravo je ta da Hrvatska zaista ima najmanji broj petogodišnje djece kod koje postoji rizik za njihovu socio-emocionalnu dobrobit. Druga mogućnost je da odgajatelji koji dolaze iz različitih zemalja, odnosno kultura, na različit način procjenjuju tj. interpretiraju rizičnost različitih dječjih ponašanja. Treća je mogućnost da odgajatelji nisu skloni određeno ponašanje procijeniti kao rizično jer bi se to moglo interpretirati kao posljedica loše kvalitete njihovog posla. I četvrta mogućnost jest ta da u Hrvatskoj ranjiva djeca nisu uključena u predškolske ustanove zbog (ne)dostupnosti vrtića, na što ukazuje i podatak da obuhvat djece predškolskim odgojem i obrazovanjem u Hrvatskoj iznosi samo 59%. Hrvatska je unutar Europske unije država s uvjerljivo najmanjim udjelom djece koja pohađaju vrtić budući da je europski prosjek 93% djece. Kad uzmemo u obzir da je obuhvat djece u Hrvatskoj 59%, neminovno je pitati se što je s ostalih 41%. U Hrvatskoj 41% djece nije uključeno u vrtiće te postoji jasna i opasna nejednakost u mogućnostima i pristupu svemu

Grafički prikaz: Rezultati postotka djece kod kojih postoje razlozi za zabrinutost za njihovu socio-emocionalnu dobrobit u Hrvatskoj, Mađarskoj, Latviji, Norveškoj i Nizozemskoj

pripremili smo za vas

onome što bi pozitivno utjecalo na njihov socio-emocionalni razvoj i dobrobit, a što je dostupno djeci koja pohađaju vrtiće.

Svakako je bitno navesti da bi buduća istraživanja u području socio-emocionalne dobrobiti djece trebala detaljnije istražiti na koji način odrasli prepoznaju i razumiju znakove niske socio-emocionalne dobrobiti djece. U provedenim intervjuima s odgajateljicama jedno od pitanja na koja smo pokušali pronaći odgovor bilo je je koji su to faktori koje sami odgajatelji procjenjuju kao faktore rizika za socio-emocionalnu dobrobit, te koji su to faktori koje procjenjuju kao one koji istu promiču. Ispitane odgajateljice identificirale su sljedeće faktore kao ključne u poticanju socio-emocionalne dobrobiti djece u institucijama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja:

- kompetencije i stavovi odgajatelja
- podržavajuće okruženje
- kvalitetni odnosi
- socijalni i emocionalni odgoj
- uvažavanje različitosti među djecom i inkluzivan pristup
- primjena pristupa usmjerenog na dijete.

Najčešći faktori u dječjim vrtićima koje su odgajateljice identificirale kao one koji ometaju socio-emocionalnu dobrobit djece odnosili su se na strukturalnu kvalitetu:

- mnogobrojne vrtičke skupine
- nedostatak zaposlenika
- česte promjene zaposlenika
- kulturalna i etnička raznolikost u grupi.

Zanimljivo je istaknuti da su faktori za koje su odgajateljice navele da potiču socio-emocionalnu dobrobit ujedno i oni koji su pod njihovom kontrolom. Ovi faktori uključuju odnose koji se temelje na poštovanju, suradnji s roditeljima i pružanje prilika djeci za igru i na otvorenom i u zatvorenim prostorima. Drugim riječima, svakodnevni postupci i izbori odgajateljica mogu utjecati na socio-emocionalnu dobrobit djece.

Refleksivna praksa koja pridonosi socio-emocionalnoj dobrobiti djece

Rezultati kvantitativne i kvalitativne analize ukazuju na važnost posjedovanja vještina i kompetencija odgajatelja nužnih za poticanje svih aspekata razvoja djeteta. Međutim, ovo istraživanje također ukazuje na manjak edukacija i kontinuiranog stručnog usavršavanja na ovu temu i na potrebu da se osmisle učinkovite metode koje bi praktičarima ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja omogućile razvoj vještina i kompetencija koje osiguravaju socio-emocionalnu dobrobit sve djece.

Nakon provedenog istraživanja odgajateljicama koje su sudjelovale u SEED istraživanju ponuđena je prilika daljnjeg profesionalnog razvoja kroz WANDA metodu grupne refleksije. Glavni cilj WANDA metode jest unaprijediti kvalitetu iskustava djece, obitelji i stručnog osoblja kroz proces grupne refleksije u svrhu stvaranja opće dobrobiti za sve uključene.

Za vrijeme svakog WANDA sastanka grupa započinje s određenom situacijom koju navodi kao profesionalni izazov, analizira je, dekonstruira, sagledava iz različitih perspektiva te pronalazi moguće načine za rekonstruiranje situacije, odnosno njezino novo rješavanje. Razmišljajući o različitim perspektivama svih uključenih u problemsku izazovnu situaciju, sudionici grupe imaju priliku izazovne situacije iz vlastite prakse razumjeti na nove načine, razviti osjećaj empatije prema svim uključenima te dobiti nove ideje koje mogu primijeniti u vlastitoj praksi. WANDA zbog toga istovremeno pridonosi osobnom i profesionalnom razvoju, ali i unapređenju kvalitete rada vrtića ili škole.

Kako izgleda WANDA u praksi?

U jednoj od WANDA refleksivnih grupa odgajateljica je grupi iznijela slučaj 4-godišnjeg dječaka kojeg druga djeca u grupi ne prihvaćaju

zbog njegovih čestih ispada ljutnje. Dječak je zbog učestalog ponašanja kojim remeti igru druge djece, neadekvatnog pristupanja djeci te nemogućnosti da kontrolira svoju ljutnju, etiketiran kao 'zločest i vječni krivac' kod druge djece, kod nekih roditelja djece, odgajatelja iz susjednih skupina i osoblja u vrtiću. Dječak je često znao biti grub u igrama, sudjelovao je u svađama i sukobima. Svoje je emocije izražavao glasnim plakanjem, bacanjem na pod i lupanjem nogama i rukama te stiskanjem ušiju i stavljanjem prsta u usta. Zbog svega toga odgajateljica je naišla na otpor i nelagodu kod drugih roditelja koji su samostalno procijenili da se radi o djetetu s teškoćama u razvoju.

Odgajateljica je na WANDA susretu očekivala od grupe da će joj pomoći pronaći načine kako da ona podrži dječaka u adekvatnom izražavanju emocija, kako s njom tako i s drugom djecom, te ga time osnaži za ostvarivanje odnosa s drugom djecom u grupi. Na tom susretu sudjelovala je i odgajateljica koja s njom radi u grupi te su one nakon sastanka zapisale savjete grupe i odlučile primijeniti dio dobivenih savjeta.

Neki od savjeta grupe uključivali su promjene u organizaciji rada odgajateljica kako bi se osiguralo bolje opažanje ponašanja djece, organiziranje rada u grupi tako da jedna od dvije odgajateljice uvijek ima mogućnost promatrati dječaka u grupi kako bi imale objektivniju procjenu što se točno u grupi događa, vođenje zajedničkih bilješki, planiranje aktivnosti s ciljem emocionalnog opismenjavanja sve djece, uključivanje sve djece u aktivnosti koje su u području dječakovog interesa, te pohvaljivanje svakog i najmanjeg truda da na adekvatan način izrazi svoje želje i potrebe. Kroz modeliranje adekvatnog načina pristupanja drugima i povezivanja s drugima u igrama i ostalim aktivnostima, postignuto je da se dječak osjeća bolje u grupi i da je prihvaćen od strane

Sustavno poticanje emocionalne i socijalne kompetencije djece u ranoj dobi važno je i za kasniju dobrobit i psihosocijalnu prilagodbu djeteta.

ostalih. Nakon mjesec dana postale su vidljive promjene u grupi. Dječak je počeo razvijati prijateljske odnose s djecom, priključivao se igrama u kojima se s drugom djecom trebao i znao dogovarati te je pritom prihvaćao tuđe prijedloge. Druga su djeca također pokazala želju da mu daju priliku i povjerenje te su mu samostalno dopuštala da bude 'glavni' u nekim igrama. Sukobi s drugom djecom su se smanjili te je dječak puno češće počeo u grupi pokazivati sve svoje osjećaje, ali na primjeren način koji u ne ugrožava drugu djecu. Snagu rada u reflektivnoj grupi i kritičkog i kreativnog promišljanja o vlastitoj praksi možda najbolje dočaravaju riječi same odgajateljice koja je iznijela ovaj slučaj:

Kad sam iznijela ovaj slučaj, činilo mi se da je to nemoguće riješiti i bojala sam se što će biti s tim djetetom. Osjećala sam se nemoćno u tome da mu pomognem. WANDA grupa mi je pomogla da ovu situaciju sagledam objektivnije, iz nekih drugih

perspektiva, te su me kolegice potaknule na daljnja promišljanja i planiranja mog rada i načina suradnje s kolegicom odgajateljicom. Dobila sam nove ideje i postavila sebi neka nova pitanja. Sve je to rezultiralo time da danas u grupi vidim pozitivne pomake u odnosima djeteta s drugom djecom, osobljem vrtića i među roditeljima.

I na kraju...

Iskustvo i istraživanja pokazuju da je promicanje socijalnog i emocionalnog razvoja djece kroz proces socijalno-emocionalnog učenja u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju djece onaj 'dio koji nedostaje' – dio za koji svi intuitivno znamo da je bitan i da igra važnu ulogu, ali mu često ne pridajemo svjesnu pažnju i mjesto koje zaslužuje. Sustavno poticanje emocionalne i socijalne kompetencije djece u ranoj dobi važno je i za kasniju dobrobit i psihosocijalnu prilagodbu djeteta. Ustanove ranog i

predškolskog odgoja i obrazovanja trebaju se u svom radu usmjeriti i na ovaj tako važan aspekt razvoja djece. Svjesno usmjeravanje pažnje odgajatelja na osiguravanje socio-emocionalne dobrobiti sve djece zahtijeva od njih samih da razumiju koncepte kao što su socio-emocionalne vještine i kompetencije, psihološka otpornost i njezino poticanje te socio-emocionalno učenje kao proces u podlozi svega navedenoga, te da iste znaju integrirati u svoj svakodnevni rad.

Osim toga, potrebno je intenzivno raditi na daljnjem poboljšanju uvjeta u vrtićima kako bi se umanjili negativni utjecaji na dobrobit djece, te dodatno pojačati podršku za faktore za koje se pokazalo da pozitivno utječu na socio-emocionalnu dobrobit djece.

Jedan od načina na koji možemo osigurati da će odgajatelji kontinuirano jačati svoje kompetencije, dobiti profesionalnu podršku te se osjećati sposobnima da odgovore na sve profesionalne izazove koje pred njih stavlja rad na socio-emocionalnom učenju te osiguravanju socio-emocionalne dobrobiti djece, jest kroz reflektivno i kritičko promišljanje kvalitete vlastite prakse.

pripremili smo za vas

Nurturing Environments

For the Wellbeing of Young Children and their Families

Stadsgehoorzaal Leiden | 18 & 19 June 2019 | The Netherlands

conference.issa.nl

ISSA Conference

#ISSAConference